N:r 9

SKRIFTSERIE UTGIFVEN AF
SVENSKA RIKSFÖRBUNDET
FÖR SEDLIG KULTUR

ELLEN KEY OM KRISTENDOM OCH SEDLIGHET

AF

TEODOR HOLMBERG

PRIS 25 ÖRE

DISTRIBUTÖR
NORDISKA BOKHANDELN, STOCKHOLM

Svenska kvinnor och män!

Det syfte, som Svenska Riksförbundet för sedlig kultur uppställt för sig, är att i sin mån och efter måttet af sina krafter och tillgångar verka för vårt folks sedliga lyftning. Ingen tänkande kan förneka behofvet och nödvändigheten af en dylik uppgift. Ju större samling kring detta program, **dess kraftigare opinion,** och genom denna åter vinnes respekt för förbundets kraf.

Därför ställes **en varm vädjan till svenska medborgare,** kvinnor och män, att ingå i förbundet, därigenom stödja det och stärka opinionen mot en slapp, sedlig förskämning. Särskildt manas de, som redan äro medlemmar, **att söka vinna nya,** sprida förbundets skrifter, anordna programaftnar samt på hvarje lämpligt sätt verka för Riksförbundets syfte.

Det omfattande arbetet, Riksförbundet under sin första 5-årsperiod utfört, föreligger i öfversiktlig form i arbetsberättelsen för 1914. Denna kan erhållas genom rekvisition hos Förbundets expedition enligt nedanstående adress.

Förbundsmedlems årliga afgift är **minst 1 kr.** (eller ett belopp en gång för alla af lägst 25 kr.), som betalas före den 1 febr. hvarje år till förbundets kassör, **Herr Gottfr. Dahl,** postadress: **Postbox 136, Stockholm, I. Personlig** inbetalning af årsafg. mottages adr. **Klara Norra Kyrkogata 28^{I}.** Kassan hålles öppen hvardagar kl. 10 f. m.—2 e. m. Anmälan om inträde samt andra meddelanden i förbundets syfte adresseras till **Svenska Riksförbundet för sedlig kultur, Kommendörsgatan 9^{III}, Stockholm.**

STYRELSEN.

N:R 9

SKRIFTSERIE UTGIFVEN AF
SVENSKA RIKSFÖRBUNDET
FÖR SEDLIG KULTUR

ELLEN KEY OM KRISTENDOM OCH SEDLIGHET

AF

TEODOR HOLMBERG

DISTRIBUTÖR
NORDISKA BOKHANDELN, STOCKHOLM

Ellen Key om kristendom och sedlighet.

Af

Teodor Holmberg.

I.

För en tid sedan utkom en liten skrift af Ellen Key under titeln: »*Ungdomens förvildning och kvinnornas ansvar för ungdomen*».

Enligt min mening innehåller den många förträffliga saker, många nyttiga sanningsord åt både öfver- och underklass, vägande uttalanden rörande stora missförhållanden såväl i det sociala som i det enskilda människolifvet, det hela framlagdt, såsom ju var att vänta, på ett både värmande och öfvertygande sätt.

Dock är jag på det klara med, att skriften gömmer flerahanda missvisningar och vilseledande framställningar samt — icke ovanligt hos denna författarinna — äfven angrepp på kristen tro och bekännelse. Jag tänker icke ingå på ett referat och ett bemötande af alla de punkter, i hvilka hennes och min åsikt törna ihop, men några hufvudpunkter, hvilka rubriken öfver denna uppsats angifver, må det tillåtas mig att skärskåda.

Ellen Key finner den djupast liggande orsaken till den omkring sig gripande demoralisationen bero däraf, att »de unga märka, att man rundt om icke längre tror hvad man lär dem». Hon framhåller den sedliga urspårningen såsom vållad af kristendomen i dess form af en för modärna människor omöjlig bekännelsereligion, medan hon samtidigt erkänner, att den innehåller en »aldrig vissnande *etisk* idealism».

Jag tror, att denna uppfattnings sanningshalt är rätt tvifvelaktig, åtminstone starkt begränsad. De ungas förvildning på grund af kristendomen vore begriplig, om de märkt, att denna religions förkunnare icke själfva trodde på hvad de inlärde andra. Ty hyckleriet är alltid demoraliserande. Men detta säger icke E. K. och med full rätt. Ty jag tror icke, att religiöst hyckleri färgar förkunnelsen i kyrka och skola.

Den sanna orsaken torde ligga på annat håll. Nu såsom i alla gångna sekler står människornas lif icke i jämnhöjd med deras insikt. De *veta* det rätta, men *handla* icke därefter. Demoralisationen hos de unga vållas alltså mindre af teoretiska än af praktiska förhållanden. I sina hem, hos sina föräldrar, i de äldres umgängeston, i det enskilda och i det offentliga nöjeslifvet se de manifestationer af allt annat än kristen tro, sed och lifsåskådning. Det är en annan åskådning, som i allt detta afslöjar sig — materialismens. Denna länge härskande och hyllade världsuppfattning, som i stor utsträckning varit de andligen radikales, de s. k. modärnt tänkandes religion, har åt de sinnliga krafterna och instinkterna beredt en fet jordmån att växa i och fått hos en mängd personer öfvertaget öfver de andliga krafter, som spira upp på den *kristna* religionens mark. Vid mötet mellan dessa två lifsbekännelser och lefnadsmetoder, den kristna och den materialistiska, kommer den sedliga marken i häftig gungning och både hem och individers karaktärer stjälpas öfver ända och krossas icke sällan fullständigt.

Den materialistiska lifsuppfattningen kan symboliseras i tvänne tillbedda afgudabeläten: guldkalfven och gödkalfven. Ty för oräkneliga människor ur alla klasser och af alla bildningsgrader sättes lifsmålet i penningfördärf och sinneslust. Ansvaret för att så äger rum

måste framför allt falla på de med hänsyn till yttre lefnadsvillkor och bildning bättre lottade, men deras läror och föredömen hafva lätt och lifligt anammats äfven inom de breda folklagren.

Ellen Key förklarar, att »man med all rätt frigjort sig från kristendomen såsom den enda värdefulla lifsåskådningen», men hon beklagar, att man samtidigt frigjort sig från kristendomens sedliga ideal. Man har med andra ord lämnat den religiösa mark, ur hvilken dessa vuxit upp, men man har uraktlåtit att tillvinna sig en annan andlig jordmån i stället, där äkta sedliga krafter kunnat få djupt rotfäste.

Ellen Key hör till dem, som skilja mellan kristen tro och kristet lif och som mena, att man kan hafva det senare utan den förra. Jag vill icke bestrida, att det mera undantagsvis så kan äga rum, och jag känner starkt sedligt tänkande och sedligt lefvande människor, som icke omfatta någon religiös tro alls.

Men ser man saken historiskt, så hafva kristen tro och kristen sed alltid ledsagat och burit upp hvarandra, där den förra allvarligt och af hjärtat omfattats. Och faktiskt är det så ännu.

Den inre uppfattning människan har af sitt lif såsom blott timligt eller evigt, hennes tro på eller förnekande af Gud och ansvar inför Honom, hennes tro på eller förnekande af lifvets förnuftighet och lagbundenhet, af att synd, något det ondas väsen, finnes och ur hvilken en lyftning och en frigörelse måste ske, eller tvärtom att så icke behöfs — med ett ord hela den andliga åskådning, den lifstro man besitter, formar helt olika äfven det sedliga lifvet.

Jag tror icke, att man i gamla kristna länder kan dana ett ungdomssläkte både med höga sedliga ideal samt med lust och kraft att söka förverkliga dem, utan

att de unga — med ständig hjälp från omgifningen i hem, skola och kyrka — lära sig att tro på, älska och böja sig för den kristna lifsåskådningen och kristendomens Mästare. En annan och bättre grund kan ingen lägga än den, som är lagd i och genom Honom. Detta är i hvarje fall *min* öfvertygelse.

»Den njutningslystna esteticism», som äfven Ellen Key förklarar vara kraftlös och torftig, duger icke som ledstjärna för de unga, lika litet som stödjestaf för de af lifsarbetet medtagna.

Ellen Key yttrar i slutet af sin skrift några ord om den egna själens värde, och hon citerar Kristi ord: »Hvad gagnar det dig, om du vinner hela världen och tager skada till din själ»; hon finner i dessa ord »blomman af kristendomens anda».

I och med vissheten om sitt mänskliga värde och människans makt att kunna »frälsa sig själf» skall — enligt Ellen Keys åsikt — ungdomen åter blifva idealisk.

Jag för min del har den uppfattningen, att människans självuppfostran — hur väsentlig den än är — förutsätter och måste byggas på hela det föregående släktets lifserfarenhet och religiösa lifsåskådning samt därtill på föräldrars och lärares ledning först och främst. Jag tror icke, att den unge kan »frälsa» sig själf, ty liksom människan får sitt fysiska lif till skänks, så sker hennes växt i sanningen genom Sanningens själfuppenbarelse på olika sätt, i stegrad kraft, men icke genom någon hennes själfskapelse. Jag tror, att hon i alla hänseenden *får* lif af den eviga lifskällan själf, men ger sig det icke af egen kraft, ehuru hon kan öppna eller tillsluta själens blomkalk för himlens sol. Människan kan m. a. o. icke af sig själf sätta en aln till sin växt. Jag förnekar icke härmed, att den som söker han finner, att alltså människan kan och skall vara själfverksam

till sin utveckling. Men detta finnande förutsätter, att 1:mo en fast sanning finnes samt att 2:do lifvet och tillvaron äro från början så ordnade och anlagda, att sanningen kan gripas af människan. Man kunde ju eljest tänka sig, att sanning blott är en mänsklig föreställning, ett praktiskt befunnet hjälpbegrepp under lifskampen samt att det universella lifsspelet dirigeras icke af kärlekens och lagbundenhetens Gud, men af ondskans eller slumpens makt.

Om Ellen Key ville tänka ut tanken om den egna själens värde såsom »den största och *eviga* sanningen i alla frälsningsreligioner», så tror jag, att hon själf skulle ledas in på en metafysisk tankegång och hon skulle icke skilja mellan religiös tro och sedligt lif. Ty dessa tu höra samman i *ett* stycke.

Ellen Key synes icke se eller förstå, att den kristna trosbekännelsen icke är en kollektion döda läror, ett slags fossila petrifikat från en länge sedan tillryggalagd kultur- och utvecklingsperiod. Den betecknar tvärtom för den kristtroende — jag talar icke om de blott namnkristna — hans högsta, hans innersta och dyraste lifsrealiteter. Ringaktar hon den därför att den är en *tro*, d. v. s. ett medvetande om en andlig verklighet, så bör hon ihågkomma, att hennes ord: »den största och eviga sanningen är medvetandet om den egna själens värde», likaledes är en religiös *tro*, som af många naturligtvis förnekas och betviflas. Ty den är ingalunda ett faktum, som man så att säga kan se och taga på.

Ellen Key dekreterar den kristna bekännelsens död och dess skada för vår tids ungdom. Men i rak strid häremot står det sakförhållande, att inom studentvärlden — alltså hos den bildade ungdomen — är kristen tro vida mera utbredd, älskad och frimodig nu, än hvad fallet var en mansålder tillbaka. Kärleken till kristendo-

men och arbetet för dess utbredande är en stor *ungdomsrörelse* liksom t. ex. nykterhetsrörelsen. Och denna religionsvarma ungdom delar ingalunda Ellen Keys mening, att kristendomen är den största skada som tillfogats den. Tvärtom.

Som ett annat lifvets bevis på oriktigheten af Ellen Keys åsikt, att kristendomen är en döende, för att icke säga död religion, må i förbigående framhållas, att knappast sedan apostlarnas tid, eller åtminstone sedan de europeiska folkens kristnande, har hednamissionen gjort sådana eröfringar som just i vår egen nutid. Detta är ett religiöst lifstecken af första rang.

Som resultat af hvad jag här har anfört vill jag framhålla: jag misskänner på intet vis Ellen Keys uppriktiga kärlek till ett högt och ädelt mänskligt lif. Hon syftar att väcka och värma sin samtid för detta mål, och hennes sista skrift vittnar vältaligt och kraftigt härom. Men trots den honnör, hon gör för kristendomens etiska tankar, vågar jag påstå, att hon hos många människor dels försvagar, dels upplöser de sedliga bandens kraft genom den förbittring mot och den ringaktning för kristendomen, hon i icke ringa mån bidragit att utbreda.

Ty, jag upprepar och betonar det: det sedliga lifvet när sig af och framväxer genom den safve, som strömmar i det kristna lifsträdet.

II.

I den skrift, »Ungdomens förvildning», hvarom här är fråga, uttalar sig Ellen Key äfven om kärlekslifvet och yttrar härom mycket sant, allvarligt och ädelt, som af enhvar kan underskrifvas.

Kärleken bör, säger hon, betraktas med religiös vördnad. Hon betonar vikten af »den könsliga självbehärskningen i den tidiga ungdomen och — i den sena ungdomen — den trofasta, familjedanande, äktenskapliga kärleken». Vidare protesterar hon mot den karaktären nedbrytande, ifrigast af Hinke Bergegren förkunnade läran om »kärlek utan barn».

Hon framhåller vikten af solidaritet med släktet och har straffande ord mot fädernas ansvarslöshet, som bereder åt mödrar och barn ett mörkt öde. Hon vänder sig mot *den* fria kärlek, som saknar all trohetsvilja och som kommer många öfvergifna kvinnor att glida in i prostitutionen.

Ur släktförädlingssynpunkten betecknar hon såsom osedligt:

»Hvarje föräldraskap utan kärlek; hvarje oansvarigt föräldraskap; hvarje föräldraskap af omogna eller urartade människor; alla, för släktuppgiften väl ägnade makars frivilliga ofruktsamhet».

För min del instämmer jag i alla dessa punkter. De borde i högsta grad beaktas såväl i öfver- som i underklass, icke minst i industriarbetarnes led, där en Hinke Bergegren så länge med fulla händer utsått den sedliga förvildningens och perversitetens frön.

Ett uttalande kan missförstås och är tvetydigt. Hon säger: »Kärleken är — bland mycket annat — de ungas innerliga vilja till ett trofast samlif i nöd och lust och — då goda betingelser finnas för detsamma — till ett föräldraskap under ömsesidigt ansvar».

Af parentesen (»då goda betingelser finnas») låter det, som om ett samlif *också* kunde ifrågakomma *utan* föräldraskap (d. v. s. med anlitande af preventiva medel), hvarigenom dessa Ellen Keys ord synas komma i strid med det af henne sagda, nyss citerade uttalandet,

hvari hon såsom något osedligt betecknar »alla, för släktuppgiften väl ägnade makars frivilliga ofruktsamhet». Eller menar E. K., att en preventivskyddad könsförbindelse bör tillåtas mellan dem, som *icke* äro för släktuppgiften väl ägnade och som sakna ofvannämnda »goda betingelser»? Bland dessa senare kunna ju äfven ekonomiska villkor och förutsättningar tänkas — andra också — och skall än det ena, än det andra skälet få gälla som bristande god betingelse för föräldraskap, så är det sedliga gärdet uppgifvet och vägen ganska öppen och fri för otuktade könsförbindelser af löslig art.

Ellen Key framhåller med särskild energi, att hvad hon sagt och hvad hon »kommer att stå för till sin sista timma, det är, att ett par unga människor *icke behöfver vigseln* för att göra sin hängifvenhet åt hvarandra berättigad. — — Jag har sagt och jag kommer att stå för det till min sista timma, att det afgörande för moderskapets helgd icke är om modern är vigd, men om hon äger ömhet och ansvarskänsla för sitt barn».

Jag tror, att Ellen Key menar det bästa, men jag är öfvertygad om, att när hon sätter mycket stark tillit till människornas förmåga af rent ideala motiv och rent osjälfviskt handlingssätt, så glömmer eller förbiser hon, hur *svaga* de i stort omfång i verkligheten äro och huru väl de därför behöfva stöd och skydd af det ansvar inför hela samhället, som just ligger i samlifvets glada och af stolt själfkänsla burna *offentliga själfdeklaration* i form af vigsel vare sig i kyrklig eller i civil form. Därigenom står det könsliga samlifvet fram såsom ett verkligt äktenskap.

Just till könsförbindelsens helgd och styrka hör dess *offentliga* legalisering och erkännande. Till äktenskapets så att säga personliga, *individuella sedlighet* genom kärleks- och trohetsbandet mellan makarna bör äfven

sluta sig dess *sociala sedlighet* genom dess öppna vidgående och högtidliga bekräftelse, hvarmed dessa erkänna sitt och sitt hems beslut att bidraga till samhällets stärkande och till nationens fortsatta uppbyggande. De förklara, att de erkänna sin förbindelse icke blott såsom en deras rent enskilda sak, utan äfven som en helig samhällssak. Detta kan omöjligen lända dem till skam eller på något sätt strida mot könsförbindelsens idé och uppgift.

Så mycket som samhället på olika sätt har och får att göra med förbindelsens frukt — barnens moraliska uppfostran, deras arfsrätt, deras utdanande till medborgerliga skyldigheter m. m. — är det icke för mycket begärdt, att densamma så godt som från första början fattas icke endast som kontrahenternas privatangelägenhet men såsom en första rangens samhällsfråga.

Det är med kärleken som med religionen. Denna börjar innerst i själen som känsla af Guds närvaro, vårt beroende, vårt behof af Honom. Hängifvenhetens, trons och hoppets ande börjar efter hand gripa och fylla människan. Men ur detta den enskilda människans dolda, osynliga, innerliga och hemlighetsfulla känslolif växer något oerhördt stort och mäktigt fram. Från själ till själ bringas den heliga elden; religiösa sammanslutningar ske; stora kyrkosamfund, dels såsom sekter, dels såsom folkkyrkor, dels såsom påfvekyrka o. s. v., växa fram; stat och kyrka träda i mångfaldig beröring med hvarandra; den kristna tron blir den organisationsmäktigaste världsrörelsen, visar sig vara en hela mänsklighetens sak, och hvad som således började som en själens tysta djupa suck vid Genesarets strand blef omsider hela mänsklighetens väldiga rop till Herren Gud i himmelen. Religionen är icke blott en privatsak; den är världens största samhällssak.

Något liknande äger rum med hänsyn till kärleken. Den börjar som hjärtats hemliga, mest intima och försynta rörelse. Men den vidgar sig, den träder ut ur sitt blyga dunkel; familjen skjuter upp ur dess sköte; familjen sväller ut till en ätt, till ett helt samhälle, omsider ut till ett stort och mäktigt folk. Kärlekskänslan varder på så sätt hela släktets evigt sorlande föryngringskälla.

Att därför betrakta förbindelsen mellan man och kvinna blott som en deras enskilda sak, som ett s. k. samvetsäktenskap (där emellertid samvetet ofta spelar den minsta rollen!) — det är, som om man ville med tumstock mäta upp jordbanan.

Hos Ellen Key finns mycken personlig eld och värme, mycken förmåga af enskilda träffande iakttagelser, men den objektiva säkerheten och storslagenheten synas mig icke hos henne framträda i samma omfång.

Liksom hon genom att angripa och misstänkliggöra den kristna tron kommit och kommer att hos många människor upprycka sedlighetens rötter från den *religiösa* jordmånen, så har hon kommit och kommer förvisso fortfarande — om också mot sin afsikt — att i stort omfång fresta unga människor till flyktiga, olycksbringande förbindelser samt att hos dem försvaga eller utsläcka den djupa ansvarskänslan, just emedan hon löser den från den *sociala* jordmånen. Då det faktiska, kraftigt verkande samhällsvillkoret borttages, så bortdunstar den ansvarsförpliktande känslan af kärleksförbindelsen såsom icke blott en enskild angelägenhet men såsom en högviktig samhällssak.

Då man vet — icke minst genom den svenska statistikens färskaste, lika klara som oroväckande och olycksvarslande siffror — att vår tids unga män och kvinnor ingalunda, såsom Ellen Key tyckes antaga, känna en stark längtan efter vare sig faderskapets eller moderska-

pets helgd utan tvärtom helt kallblodigt i sitt samlif tillämpa de framagiterade metoderna *mot* dessa naturliga förhållanden, så är Ellen Keys teori så mycket mera farlig. Ty enär hon äger en icke vanlig, dårande stilistisk talang, genom hvilken i frihetens och skönhetens skimrande färger ett människolif tolkas och framlägges, som icke äger stöd från religion och samhälle, så kommer faktiskt hennes teori att öka den sedliga förvildningen. Ellen Key vill framstå som väglederska till en ny och högre lifskonst, som tolk af en jordisk skönhetsreligion, vida mera human, frigjord och sällhetsbringande än den kristna. Men hennes lära är icke ägnad att skänka åt ungdomen det sedliga stöd den så väl behöfver.

Jag är därför fullt öfvertygad om att både ungdomsvänner och fosterlandsvänner göra rätt och hafva en plikt i att på allt godt sätt samt i högst betydelsefulla punkter motarbeta Ellen Keys skenfagra sexuella läror. Ty, ehuru hon icke torde åsyfta det, gömma dock dessa en förförelsens lockelse för de unga samt ofärd för hela samhället. Efter min uppriktiga mening blir det icke tukten men väl otukten, det vill säga det sedliga själfsvåldet, som kommer att varda hennes förkunnelses fruktsättning.

III.

Den 17 oktober 1913 hölls ett stort, man kan utan öfverdrift säga ett imponerande protestmöte i Östermalms kyrka i Stockholm. På initiativ af »Svenska Riksförbundet för sedlig kultur» stodo en mängd olika föreningar som inbjudare till detta, af omkring 3,000 personer besökta möte, hvars resolution enhälligt antogs. Denna åter åsyftade en protest mot slappheten med hänsyn både till lagstiftning och isynnerhet lagskipning å det sedliga området.

I sin förut nämnda bok »Ungdomens förvildning» riktar Ellen Key på flera ställen angrepp i i ringaktande och öfverlägsen ton mot detta protest- och opinionsmöte. Bland annat säger hon: »Man fastslog den sedliga förvildningen såsom obestridlig; man fastställde som orsaken till denna en hel mängd *på ytan liggande företeelser* och man sökte boten för det onda *i nya tvångslagar*.»

Några ord härom.

Mötet framhöll dels såsom tecken på och dels såsom orsaker till urartningen på det sedliga området: de talrika våldtäktsbrotten, salubjudandet af tukt och sedlighet sårande fotografier och vykort, nöjeslifvets urartning i danspalats och vid gemensamhetsbad, den osunda erotiska litteraturen, teatrars i hänsynslöst affärsintresse oupphörliga vädjan till sinnliga instinkter, agitationen i tal och skrift för den s. k. fria kärleken.

Opinionsmötet hade tagit som sin speciella uppgift att fästa allmänhetens uppmärksamhet vid alla dessa fenomen samt att inlägga en väckande gensaga mot de lockelser till sedlig förvildning de innebära. Därmed har mötet naturligtvis ingalunda förnekat tillvaron af både andra och åtminstone delvis äfven större sociala missförhållanden, bland hvilka Ellen Key såsom de viktigaste med all rätt framför: den offentliga prostitutionen, dryckenskapen, dåliga bostadsförhållanden, mödrars utearbete. Hon sammanfattar sin uppräkning i det påståendet, att »samhällets brott mot ungdomen äro många gånger större än ungdomens mot samhället».

Jag finner för min del ingen svårighet att underskrifva detta omdöme så till vida, att missförhållandena i samhället äro för det unga släktets lyckliga och sunda lifsutveckling mera oroande än ungdomens misstag äro för samhället. Men som »brott» kan icke det stämplas, som instinktivt växer upp ur människolifvets syndiga

djup eller som äro oförutsedda följder af en social oordning, som man icke med ens och från början kunnat behärska och öfverskåda. Ty det är ju så, att man först af skadan blifver vis. Men om nu än uppfattningen af nyssnämnda elakartade samhällsföreteelser skilja sig hos olika betraktare, så skall jag villigt erkänna, att Ellen Key rörande dessa sagt många träffande och högst behjärtansvärda ord.

Däremot har Ellen Key ingen som helst anledning att klandra Östermalmsmötet, därför att detta icke upptog till skärskådande de af henne såsom sociala missbildningar i främsta rummet angifna. Den socialpolitiska uppmärksamheten är nämligen med hänsyn till dem redan förut fullt klarvaken, så att ju både lagstiftning och enskilda sammanslutningar rikta sig mot dryckenskapen, prostitutionen, bostadseländet, mödrars utearbete m. m. Dessa stora sjukdomsfenomen äro dessutom så omfattande och ingripande, att de icke grundligt kunna bekämpas utan genom statsmyndigheternas energiska hjälp. Bland annat komma då i olika riktningar — se blott på nykterhetsfrågan! — äfven *tvångslagar* att i stort omfång tillgripas, mot hvilka Ellen Key ifrigt opponerar sig, så fort de påyrkas af Svenska Riksförbundet för sedlig kultur eller af opinionsmötet i Östermalms kyrka eller af enskilda kristna män och kvinnor. Både nämnda riksförbund och opinionsmötet hafva uppvisat allvarsamma och påtagliga moraliska sjukdomsfenomen, låt vara att de icke i allo såsom sådana anses af Ellen Key eller ådraga sig hennes intresse, men hafva som sagdt ingalunda därför underkänt betydelsen af dem, vid hvilka Ellen Key och många med henne lägga hufvudvikten.

De af opinionsmötet angripna missförhållandena kunna emellertid till ej ringa del häfvas dels med de medel, vår

gällande lagstiftning redan erbjuder, för så vida nämligen de verkställande myndigheterna vilja göra fullt allvar af densamma, dels kunna de bekämpas af allmänheten själf, om dess samvete och ansvarskänsla vakna upp med kraft och om — icke minst — tidningspressens omdömen och kritik mindre ensidigt, än hvad nu är fallet, ledas af bohômeandans och den ytliga estetiska kulturens och lifsåskådningens målsmän. Att riksförbundet och opinionsmötet äfven hafva funnit en skärpt lagstiftning nödvändig, bör icke förvåna.

Ellen Key ogillar de af nämnda möte framställda önskemålen. Hon säger: »Dessa vägar böra *icke* beträdas. Ty de skulle leda ej till sedernas höjning men väl till konstens förnedring och förfall under den trångsinta fanatismens strypningsnit».

Jag finner detta uttalande ganska frasfullt, ytligt och ensidigt. Ty det kan med skäl sägas vara ett faktum, att konsten både i litteraturen och å teater redan är i högst afsevärdt omfång på förfall och i förnedring, icke på grund af något slags sedlig eller religiös fanatism utan till följd af en rå och fördärfvad smak hos allmänhet, vissa författare, teaterledare och bokförläggare samt måhända i främsta rummet till följd af ett sniket och hänsynslöst affärsintresse inom dessa grupper.

Äfven Ellen Key ser och erkänner detta i dessa ord: »Är det underligt, om de, som förtjäna sitt uppehälle på människornas obildade nöjesbehof, icke visa sig mera samvetsgranna än t. ex. alla de, som med dåliga eller förfalskade varor tillfredsställa andra lifsbehof?» Af dessa sina egna ord borde författarinnan kunnat draga den slutsatsen, att liksom man nödgats stifta lag mot salubjudandet af dåliga eller förfalskade varor för kroppen och yttre behof, så är det hvarken märkvärdigt eller upprörande, att man drifves till att påyrka lagens skydd mot

dem, som förfalska sedliga värden och förgifta den andliga existensen till skada både för yngre och äldre, för hem och samhälle.

Det är icke *hela* sanningen, då Ellen Key säger, att det är människornas obildade nöjesbehof, som fresta t. ex. teaterledare och somliga författare, både manliga och kvinnliga, att söka tillfredsställa dessa genom dåliga medel. Det motsatta äger också rum: att litteraturens och teaterns målsmän *uppamma* en dålig smak samt *förleda* i stor skala människor att beträda gyttjiga vägar. Icke är väl en teaterchef *tvingad* af allmänheten att bjuda på sådana skådespel som t. ex. »Fästningen faller», »Jansons frestelse», »Borgmästarinnan» o. s. v.? Allt dylikt är icke uttryck af god konst och sund smak, ej heller alstras däraf något sådant, men väl är det ett utsäde till kulturbrackighet, om man får bruka ett så fult ord.

Ellen Keys botemedel mot det onda är alltså, icke hjälp från juridiska lagar, men så godt som ensamt detta: man måste meddela »insikt i de psykologiska lagarna». Detta teoretiska hjälpmedel har sitt värde, men dels är det föga effektivt med hänsyn till människornas flertal, dels skulle många släktled hinna att förföras och fördärfvas, innan denna insikt vore — förmodligen kommittémässigt — planlagd och genomförd.

Litet hvar förstå vi mycket väl, att man icke på lagstiftningsväg kan *skapa* bättre seder. Man måste odla upp en god och ädel folkanda; man måste uppfostra människor till ädel frihet. Men i hvarje fall går detta hvarken fort eller lätt, och när då med ilande fart en flod af förskämning i seder och nöjen, i litteratur och konst brusar fram, så blir det nödvändigt att mot denna hotande öfversvämning bygga kraftiga lagars och lagtilllämpningars fördämning.

Eller för att taga en annan bild: man vill ute på ett fruktbart men för hvassa vindar alldeles öppet fält anlägga en trädgård med ädla fruktträd. Dessa skola dock icke kunna gå till, om man icke först med skyddshäck och parkträd bryter den frambrusande stormens kraft. Samma uppgift hafva lagarna, och alla lagar måste ju vara tvångslagar med hänsyn till olydiga och självsvåldiga individer. I hvarje tidsålder och i hvarje nation växa upp och danas icke allenast bärare af en frisk och ädel odling men samtidigt barbarer och urspårade. Släktet får under sin frammarsch icke bagatellisera tillvaron af dessa. Rofdjursinstinkterna ligga alltid på lur hos människorna, och finnes blott en gynnsam omgifning, t. ex. en lösaktig, sedligt fräck och religionsfientlig storstadskultur, så trifvas de som växter i ett feberhett orangeri och kväfva den verkliga civilisationen.

Dessa korta anmärkningar och inlägg rikta sig icke blott mot Ellen Key men äfven mot dem, som vid diskussionsmötet i Stockholm den 11 februari 1914 motsatte sig teatercensuren såsom »under inga förhållanden behöflig». Vid detta tillfälle framhöll en talare, att den enda berättigade censuren vore den, som publiken och kritiken själfva utöfvade.

Men det är med publiken som med den mycket omtalade folkviljan. Den är icke klar på sig själf. Den är icke af sig själf samt i förstone i stånd till säkert omdöme. Den behöfver upplysas och uppfostras. Den låter ganska snällt föra sig i ledband. Och hvad kritiken angår, så är den med ytterst få undantag så celest och öfversvinnlig, att den frågar så godt som aldrig efter hvad som dock *för det verkliga lifvet* är det viktigaste och förnämsta: att taga hänsyn ej blott till mycket växlande smakriktningar men äfven till de vida mer kon-

stanta *sedelagarnas* kraf på inre hälsa och på konstens plikt att främja men icke motverka denna.

De omdömesgilla äro alltid i minoriteten, men det är dock detta kvalificerade, detta andligen högre stående mindretal, som på sina axlar bär den äkta kulturen och utvecklingen; under sin sträfvan får den använda både lag och uppfostran, både svärd och murslef.

En annan talare vid nämnda diskussionsmöte framhöll, att staten äfven utan den censur, som från olika håll påyrkats, är fullt mäktig att hålla osedligheten stången. Ty enligt par. 13 i »*Ordningsstadgan för rikets städer*» äger — då t. ex. skådespel, maskerad, bal m. m. »åsyftar eller innebär något, som strider emot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning — polismyndigheten att dess förnyande förbjuda». Och i par. 13 af 18 kap. i *Strafflagen* stadgas: »Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar, straffes med böter eller fängelse i högst sex månader. — Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse däraf kommer».

Lagarna äro således ganska tydliga, omfattande och kraftiga, dock med villkor att de — *tillämpas!* Men häri brister synnerligen mycket. Ordningsmaktens och icke sällan äfven den dömande maktens handhafvare blunda i stor utsträckning, och de vilja tydligen högst ogärna ge sig in på bestraffande af förbrytelser mot lagar och förordningar rörande tukt och sedlighet. Det vore visserligen rätt och pliktenligt, men icke populärt, icke opportunt! Och man kan vara fullt viss om att just den offentliga tidningskritik, man från censurfientligt håll åberopat såsom ett tillräckligt skydd mot t. ex. konstens urartning och förförelse, skulle i nittonio fall af hundra med största häftighet kasta sig öfver den myndighet, som

i lagens namn beifrade densamma. Erfarenheten visar tillräckligt, *att de som handhafva den offentliga kritiken i vårt land i regel sympatisera vida mera med konstens fulhet än med sedlighetens skönhet.*

Emellertid råder ganska stor enighet äfven i läger med eljest skilda åskådningar, att polismyndigheter icke äro de mest lämpliga att vara det sedliga lifvets väktare. Jag skulle vilja föreslå, att vid deras sida sattes en vakande och *rådgifvande* myndighet, ett censorat af t. ex. fem personer, kvinnor och män. Dessa skulle någorlunda noggrant kunna följa de offentliga företeelserna å det sedliga kulturlifvets fält, fästa polismyndigheternas uppmärksamhet vid dessa samt genom följdriktigheten och ihärdigheten i sitt vakande och rådgifvande kall få till stånd mera drift och verkan i tillämpningen af gällande lag och förordning.

* *
*

Liksom för något mera än hundra år sedan romantiken reste en nödvändig opposition mot det hjärtekylande franska fritänkeriet och därigenom en nationell nyfödelse skedde, så behöfs i vår tid en kraftig och vaken opposition mot vissa frihetsläror, som tros stamma från en frisk människonatur och en hög intellektuell odling, men som i verkligheten äro skämda alster framför allt af en importerad pariserkultur och gömma dödsbringande bakterier. Där dessa teorier hyllas, där vissna sedligt höga och sköna lefnadsideal, men i stället breder sig en simpel och förfäande sinnlighet. Det finns de, som visserligen *beklaga* den skörd vi ofta nu få skåda af gemena och skrämmande företeelser på det sedliga området, men som alldeles icke vilja, att man skall *ingripa* mot såningsarbetet och såningsmännen.

Sveriges folk behöfver taga jättetag i sig själft för att nå fram till en stark sedlig kultur. Det sant sköna och det äkta sedliga äro födda fram af en och samma skapande lifstanke och äro därför syskon. Trohetsband, ansvarsband, ungdomslifvets andliga hälsa, samvetets vakenhet, kärlekens höghet — när vi nämna dessa saker och förhållanden, röra vi oss på sedliga banor. Men dessa äro samtidigt skönhetsvägar.

I människolifvet liksom i naturen gifves äfven en falsk och farlig skönhet. Prålar icke flugsvampen med präktiga färger? Men den bringar sjukdom, kanske död åt den, som äter en dylik svamprätt.

Med vackra metallfärger är understundom vattenytan öfverdragen i sjöar och kanaler, som mottaga aflopp t. ex. från färgerier eller andra fabriker. Det ser helt kulturellt ut i solskenet, men vattnet stinker och röjer därmed sin förskämning.

I icke ringa grad äger något liknande rum med hänsyn till vår tids konst, litteratur, ungdoms- och sällskapslif, med ett ord hela den kultur, som lösgjort sig från kristendomen såsom både tro och lefnadsideal. Där denna anfrätta, djupa grundvalar saknande kultur vinner utbredning, där danas också jordmån för sedlig förvildning.

Men målet är sedlig lyftning, och spörjer man, hvarifrån denna skall framkomma, så har Davids psalm svaret:

Alla mina källor
äro uti dig,
helga bergens Sion,
stad evinnerlig.

En vacker och gagnande uppgift för Riksförbundets medlemmar

är att anordna de folkfester i ädel anda, hvilka Riksförbundet genom sin ordförande, Fru Cecilia Bååth-Holmberg, sedan hösten 1911 satt i gång under namn af **"Förädlande folknöjen"**. 118 program för uppläsningsaftnar på land och i stad äro utarbetade och hafva vunnit så stort bifall, att redan inom det första halfåret mer än 300 sådana programaftnar anordnats rundt om i landet. I Riksförbundets skriftserie ingår som n:r 5 fullständig redogörelse för **denna nya folkbildningssak,** och i hvarje bokhandel fås denna skrift: **Förädlande folknöjen,** för 75 öre. Det för hvarje programafton behöfliga bokmaterialet kan rekvireras hos **Svenska Riksförbundet för sedlig kultur, Kommendörsgatan 9 III, Stockholm.** Afgiften, som för hvarje programafton är 1 kr. jämte postbefordringsafgift, inalles 2: 10 à 2: 35, uttages genom postförskott. En dylik uppläsningsafton, i hvars omväxlande program ingår unison sång samt äfven musik, om så kan anordnas, är i hög grad ägnad att **samla** ortens befolkning i en vacker sällskaplighet och har sin stora betydelse dels genom sin **prisbillighet,** dels genom att den ledes af **bygdens egna krafter,** af för saken intresserade män och kvinnor.

Styrelsen.

Af *Sv. Riksförbundets för sedlig kultur* skriftserie ha förut utkommit:

N:r 1. *TILL KAMP FÖR SEDLIG LYFTNING*, fyra föredrag vid opinionsmötet å Musikaliska Akademien i Stockholm den 14 mars 1909, pris 50 öre.*)

N:r 2. *HVAD BÖR ETT LANDS UNGDOM FORDRA AF SINA DIKTARE:* föredrag af Th. Klaveness, bemynd. öfversättning af Elisabet Eurén, pris 25 öre.

N:r 3. *ÅRSREDOGÖRELSE FÖR 1910 SAMT MEDLEMSKATALOG.*

N:r 4. *SEDLIGT ANSVAR, SÄRSKILDT FOSTERLANDETS SEDLIGA KRAF PÅ STUDENTERNA.* Föredrag, hållet i Uppsala den 11 okt. 1910 af C. G. Santesson, prof. vid Karolinska institutet, pris 25 öre.

N:r 5. *FÖRÄDLANDE FOLKNÖJEN.* 118 program för uppläsningsaftnar på land och i stad. Af Cecilia Bååth-Holmberg, pris 75 öre.

N:r 6. *OSUNDA KULTURRIKTNINGAR* inom litteratur, präss och teater. Af Teodor Holmberg, pris 50 öre.

N:r 7. *ANDLIG FÖRGIFTNING*, ett uttalande af C. G. Santesson, prof. vid Karolinska institutet, pris 50 öre*).

N:r 8. *OM TANKELIFVETS INFLYTANDE PÅ DEN SEDLIGA UTVECKLINGEN.* Föredrag för unga män af Med. D:r Martin Ramström, professor vid Uppsala universitet, pris 50 öre*).

*) Vid rekvisition hos Riksförbundets exp. är priset blott 25 öre.

Fås i hvarje bokhandel eller genom rekvisition hos distributören, ***Nordiska Bokhandeln, Stockholm.***

ALLA VÄNNER ***af Svenska Riksförbundets arbete för hemmens värn och ungdomens sedliga lyftning uppmanas varmt att söka vinna medlemmar åt Förbundet samt att verka för spridandet af dess skrifter. Dessa senare kunna rekvireras i hvarje bokhandel.***

Stockholm, Svenska Tryckeriaktiebolaget 1914.